

۳۹۵

1402

۵۵۵۵

۷۲

۲۸
خارج

آموزش احکام

سطح متوسط

www.ketab.ir

ویژه پسران

محمد حسین فلاح زاده

مطابق با فتاوی مراجع عظام تقلید

آیات عظام: سید علی حسینی خامنه‌ای، سید علی حسینی سیستانی، سید موسی شبیری زنجانی، لطف الله صافی کلیپکانی، ناصر مکارم شیرازی، حسین نوری همدانی - دامت برکاتهم.

آموزش احکام ویژه پسران

محمد حسین فلاح زاده

انتشارات دلیل ما

چاپ هشتم (معاذ چهارم با ویرایش و اضافات): زمستان ۱۳۹۷

تیراژ: ۵۰۰۰ نسخه

چاپ: نگارش

شابک: ۰ - ۹۲۷ - ۳۹۷ - ۹۶۴ - ۹۷۸

تلفن و نامبر: ۳۷۷۴۴۹۸۸ - ۳۷۷۳۳۴۱۳ (+۹۸۲۵)

دفتر مرکزی: قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، طبقه ششم، واحد ۶۱۲ و ۶۱۳

(ارتباط با ما) | Info@dalilema.ir | www.dalilema.ir (خرید آنلاین)

مراکز پخش

قم - خیابان معلم - مجتمع ناشران - طبقه B - واحد ۴۴ | تلفن: ۳۷۷۴۴۹۸۸ و ۳۷۷۳۳۴۱۳
قم - خیابان صفائیه - روبروی کوچه ۳۸ - پلاک ۷۵۹ | تلفن: ۳۷۷۳۷۰۰۱ و ۳۷۷۳۷۰۰۱
تهران - خیابان انقلاب - خیابان فخررازی - نیش بن بست ری - پلاک ۶۱ | تلفن: ۶۶۴۶۴۱۴۱
مشهد - چهارراه شهداء - ضلع شمالی باغ نادری - کوچه شهید خورکیان - مجتمع گنجینه کتب - طبقه اول | تلفن: ۳۲۲۳۷۱۱۳-۵

سرشناسه: فلاح زاده، محمد حسین، ۱۳۳۸ -

عنوان و نام پدیدآور: احکام (سطح متوسطه) ویژه پسران: مطابق با فتوای مراجع عظام: سید علی خامنه‌ای، سید موسی شبیری زنجانی... / تدوین محمد حسین فلاح زاده

مشخصات نشر: تهران: دلیل ما، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۲۸۰ ص.

شابک: ۰ - ۹۲۷ - ۳۹۷ - ۹۶۴ - ۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

موضوع: فقه جعفری -- رساله عملیه -- ادبیات کودکان و نوجوانان

موضوع: پسران -- وضع حقوقی و قوانین (فقه)

رده بندی کنگره: ۱۳۹۳ ۸۱۷۸ ۸ / ۹ / ۱۸۳ BP

شماره رده دیویی: ۲۹۷ / ۳۴۲۲ [ج]

شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۰۸۹۲۲

انتشارات دلیل ما

www.dalilema.ir

مرکز نشر و پخش کتب معارف اهل بیت (ع)

۹ سال ناشر نمونه و برگزیده کشوری

با تولید بیش از ۱۰۰۰ عنوان کتاب

www.ketab.ir

فهرست

۱۷	مقدمه
۱۹	مقدمه چاپ جدید
۲۳	پیشگفتار
۲۹	سخنی با استادان محترم

درس ۱: جایگاه احکام در اسلام / ۳۳

۳۴	تقسیم احکام
۳۴	راه به دست آوردن احکام
۳۵	تقلید
۳۵	توضیح شرایط مرجع تقلید

درس ۲: اجتهاد و تقلید / ۳۹

۴۰	مکلف کیست؟
۴۰	سن بلوغ
۴۰	فرق بین «احتیاط واجب» و «احتیاط مستحب»

درس ۳: طهارت / ۴۳

۴۳	مقدمات نماز
۴۵	احکام خون
۴۶	انسان مرده
۴۶	حیوان مرده

درس ۴: چگونه چیز پاکی نجس می‌شود؟ / ۴۸

۴۹	مُطَهَّرَات (پاک‌کننده‌ها)
۴۹	اقسام آب‌ها
۵۰	احکام آب مضاف
۵۰	اقسام آب مطلق

درس ۵: احکام آب‌ها / ۵۳

۵۳	آب قلیل
۵۳	آب کر، جاری، چاه
۵۴	برخی از خصوصیات باران
۵۴	احکام شک در آب
۵۵	چگونگی تطهیر اشیاء نجس با آب

درس ۶: تطهیر زمین / ۵۸

۵۹	زمین
۵۹	آفتاب
۶۰	شرایط مُطَهَّر بودن آفتاب
۶۰	اسلام
۶۱	برطرف شدن نجاست

درس ۷: وضو / ۶۳

- ۶۳ چگونگی وضو
- ۶۴ توضیح اعمال وضو

درس ۸: شرایط وضو / ۶۸

- ۶۹ شرایط آب وضو و ظرف آن
- ۶۹ شرایط اعضای وضو
- ۷۰ شرایط وضو گیرنده
- ۷۰ سایر شرایط وضو

درس ۹: وضوی جبیره‌ای / ۷۴

- ۷۵ چگونگی وضوی جبیره‌ای
- ۷۶ کارهایی که باید برای آنها وضو گرفت
- ۷۷ چگونه وضو باطل می‌شود؟

درس ۱۰: غسل (۱) / ۷۹

- ۸۰ غسل جنابت
- ۸۱ کارهایی که بر جنب حرام است
- ۸۱ سوره‌های سجده دار قرآن

درس ۱۱: غسل (۲) / ۸۵

- ۸۶ شرایط صحیح بودن غسل
- ۸۷ غسل مَسِّ مِیَّت
- ۸۸ غسل مِیَّت

درس ۱۲: تیمم / ۹۱

- ۹۲..... طریقه تیمم
- ۹۳..... شرایط صحیح بودن تیمم

درس ۱۳: وقت نماز / ۹۵

- ۹۶..... تعداد رکعت‌های نماز
- ۹۶..... وقت نمازهای روزانه
- ۹۸..... احکام وقت نماز

درس ۱۴: قبله، پوشش / ۱۰۱

- ۱۰۱..... قبله
- ۱۰۱..... لباس نمازگزار
- ۱۰۱..... مقدار پوشش

درس ۱۵: مکان نمازگزار، اذان و اقامه / ۱۰۵

- ۱۰۵..... شرایط مکان نمازگزار
- ۱۰۶..... احکام مکان نمازگزار
- ۱۰۶..... اهمیت حضور در مسجد
- ۱۰۷..... آمادگی برای نماز
- ۱۰۸..... احکام اذان و اقامه

درس ۱۶: واجبات نماز / ۱۱۲

- ۱۱۳..... فرق بین رُکن و غیر رُکن
- ۱۱۳..... احکام واجبات نماز

درس ۱۷: واجبات نماز / ۱۱۷

۱۱۷	قرائت
۱۱۷	سوره حمد
۱۱۸	تسبیحات اربعه
۱۱۸	احکام قرائت
۱۱۹	بعضی از مستحبات قرائت

درس ۱۸: واجبات نماز / ۱۲۲

۱۲۲	رکوع
۱۲۲	واجبات رکوع
۱۲۳	ذکر رکوع
۱۲۳	آرامش بدن در رکوع
۱۲۳	ایستادن و آرامش بعد از رکوع
۱۲۳	وظیفه کسی که نمی تواند رکوع کند
۱۲۴	برخی از مستحبات رکوع
۱۲۴	سجود
۱۲۴	واجبات سجده

درس ۱۹: واجبات سجده / ۱۲۷

۱۲۷	ذکر
۱۲۷	آرامش
۱۲۸	سر برداشتن از سجده
۱۲۸	بر زمین بودن هفت عضو
۱۲۸	مساوی بودن مواضع سجده
۱۲۹	گذاشتن پیشانی بر چیزی که سجده بر آن صحیح است

- ۱۲۹ احکام سجده
- ۱۳۰ وظیفه کسی که نمی تواند سجده کند
- ۱۳۰ برخی از مستحبات سجده

درس ۲۰: احکام واجبات نماز / ۱۳۳

- ۱۳۳ سجده واجب قرآن
- ۱۳۴ تشهد
- ۱۳۴ سلام
- ۱۳۵ ترتیب
- ۱۳۵ مؤالات
- ۱۳۵ قنوت
- ۱۳۶ تعقیب نماز

درس ۲۱: مبطلات نماز / ۱۳۸

- ۱۳۹ احکام مبطلات نماز
- ۱۴۱ چیزهایی که در نماز مکروه است

درس ۲۲: ترجمه اذان، اقامه، نماز / ۱۴۴

- ۱۴۵ ترجمه نماز

درس ۲۳ و ۲۴: شکیات نماز / ۱۴۹

- ۱۴۹ اقسام شک در نماز
- ۱۵۳ نماز احتیاط
- ۱۵۳ سجده سهو

درس ۲۵: نماز مسافر / ۱۵۶

- ۱۵۷..... نماز مسافر در این موارد تمام است
- ۱۵۷..... در این مکان‌ها نماز تمام است
- ۱۵۸..... وطن
- ۱۵۹..... قصد ده روز
- ۱۵۹..... مسافری که نمازش را تمام خوانده است
- ۱۵۹..... غیر مسافری که نمازش را شکسته خوانده است

درس ۲۶: نماز قضا / ۱۶۲

- ۱۶۴..... نماز قضای پدر

درس ۲۷: نماز جماعت / ۱۶۶

- ۱۶۶..... اهمیت نماز جماعت
- ۱۶۷..... شرایط نماز جماعت
- ۱۶۸..... پیوستن به نماز جماعت (اقتدا کردن)
- ۱۶۸..... حالت‌های مختلف برای پیوستن به نماز جماعت

درس ۲۸: احکام نماز جماعت / ۱۷۲

- ۱۷۳..... وظیفه مأموم در نماز جماعت
- ۱۷۱..... چگونگی پیروی مأموم، از امام جماعت
- ۱۷۴..... برخی از مستحبات و مکروهات نماز جماعت

درس ۲۹: نماز جمعه، نماز عید / ۱۷۸

- ۱۷۸..... نماز جمعه
- ۱۷۸..... اهمیت نماز جمعه

۱۷۹	چگونگی نماز جمعه
۱۷۹	شرایط نماز جمعه
۱۸۰	وظیفه امام جمعه هنگام ایراد خطبه‌ها
۱۸۰	وظیفه نمازگزاران جمعه
۱۸۱	نماز عید
۱۸۱	وقت نماز عید
۱۸۱	چگونگی نماز عید

درس ۳۰: نماز آیات، نمازهای مستحب / ۱۸۳

۱۸۳	نماز آیات
۱۸۳	چگونگی نماز آیات
۱۸۴	احکام نماز آیات
۱۸۵	نمازهای مستحب

درس ۳۱: روزه / ۱۸۹

۱۸۹	تعریف روزه
۱۸۹	اقسام روزه
۱۸۹	روزه‌های واجب
۱۹۰	برخی از روزه‌های حرام
۱۹۰	روزه‌های مستحب
۱۹۱	روزه‌های مکروه
۱۹۱	نیت روزه

درس ۳۲: مبطلات روزه / ۱۹۴

۱۹۵	احکام مبطلات روزه
-----	-------------------

درس ۳۳: میطلات روزه / ۱۹۹

- ۱۹۹..... باقی ماندن بر جنابت تا اذان صبح
- ۲۰۰..... کارهایی که بر روزه دار مکروه است
- ۲۰۰..... قضا و کفاره روزه

درس ۳۴: احکام قضا و کفاره روزه / ۲۰۴

- ۲۰۵..... در این موارد نه قضا واجب است و نه کفاره
- ۲۰۵..... روزه قضای پدر و مادر
- ۲۰۶..... روزه مسافر
- ۲۰۷..... زکات فطره
- ۲۰۷..... مقدار زکات فطره
- ۲۰۷..... جنس زکات فطره

درس ۳۵: زکات / ۲۱۰

- ۲۱۱..... حد نصاب و مقدار زکات
- ۲۱۱..... احکام زکات
- ۲۱۳..... مصرف زکات

درس ۳۶: خمس / ۲۱۶

- ۲۱۶..... در هفت چیز، خمس واجب است
- ۲۱۷..... مخارج سال
- ۲۱۸..... سال خمسی
- ۲۱۸..... مالی که از راه های زیر به دست بیاید، خمس ندارد
- ۲۱۹..... پی آمدهای ندادن خمس
- ۲۲۰..... احکام خمس

- ۲۲۰ مصرف خمس
۲۲۱ شرایط سیدی که می توان به او خمس داد

درس ۳۷: امر به معروف و نهی از منکر / ۲۲۴

- ۲۲۴ اهمیت امر به معروف و نهی از منکر
۲۲۵ تعریف «معروف» و «منکر»
۲۲۵ شرایط امر به معروف و نهی از منکر
۲۲۶ مراتب امر به معروف و نهی از منکر
۲۲۶ احکام امر به معروف و نهی از منکر
۲۲۷ آداب امر به معروف و نهی از منکر

درس ۳۸: جهاد و دفاع / ۲۲۹

- ۲۳۰ اقسام دفاع

درس ۳۹: خرید و فروش / ۲۳۴

- ۲۳۵ خرید و فروش واجب
۲۳۵ خرید و فروش مستحب
۲۳۵ خرید و فروش حرام
۲۳۶ در این موارد خرید و فروش مکروه است
۲۳۶ آداب خرید و فروش
۲۳۷ احکام خرید و فروش
۲۳۸ اختیار فسخ معامله

درس ۴۰: اجاره، قرض، امانتداری / ۲۴۱

- ۲۴۱ اجاره

۲۴۱	شرایط مالی که اجاره می دهند
۲۴۲	احکام اجاره
۲۴۲	قرض
۲۴۳	اقسام قرض
۲۴۳	احکام قرض
۲۴۴	امانتداری
۲۴۴	احکام امانتداری

درس ۴: عاریه، صدقه، اشیاء پیدا شده / ۲۴۷

۲۴۷	عاریه
۲۴۸	صدقه
۲۴۸	احکام صدقه
۲۴۹	اشیاء پیدا شده

درس ۴۲: خوردن و آشامیدن / ۲۵۳

۲۵۴	احکام خوراکی ها
۲۵۵	پرندگان
۲۵۶	آبزیان
۲۵۷	آداب غذا خوردن
۲۵۸	آداب آب نوشیدن

درس ۴۳: نگاه کردن، ازدواج / ۲۶۱

۲۶۱	نگاه کردن
۲۶۴	ازدواج
۲۶۴	عقد ازدواج

درس ۴۴: احکام مسجد، قرآن، سلام کردن / ۲۶۶

۲۶۶	احکام مسجد
۲۶۷	احکام قرآن
۲۶۹	احکام سلام کردن
۲۶۹	آداب سلام کردن

درس ۴۵: گناهان / ۲۷۳

۲۷۳	غضب
۲۷۴	قسم خوردن
۲۷۵	دروغ
۲۷۵	غیبت
۲۷۶	احکام غیبت
۲۷۸	یادآوری

مقدمه

دستیابی به رشد و کمال و پروراز در آسمان رستگاری و سعادت، تنها در پرتو علم و عمل به دستورات و راهنمودهای اسلام عزیز و حرکت بر صراط روشن آیین محمدی ﷺ امکان پذیر است. اسلام دینی کامل، صالح و به همه پرستندگان است که به همه نیازها و پرسش‌های روحی و فکری انسان پاسخ می‌دهد و او را با عبور از سنگلاخ‌ها و خطرگاه‌ها به قله‌های بلند صلاح و رشاد می‌رساند.

روح عطشناک جوان برای یافتن پاسخ درست به پرسشهایی که همواره در ذهن و اندیشه‌اش می‌جوشد، تکیه گاهی مطمئن و مرجعی قابل اعتماد می‌جوید و اسلام که در سه بعد اعتقادات، اخلاقیات و احکام، جامع‌ترین و کامل‌ترین دین است به این عطش و نیاز جوانان، روشن‌ترین و آرام‌بخش‌ترین پاسخها را می‌دهد.

به همین دلیل تدوین و تالیف کتابهایی که زیبا و جذاب و پربار و مطمئن باشد ضروری است. این کتابها باید ویژه جوان، چاپ شود و همچون آینه‌ای، جوان خود را در آن ببیند و با مطالعه آن برخی از گره‌های فکری و روحی خویش را بگشاید.

بخشی از سؤالات جوانان در باب مسائل فقهی و احکام و عبادات است که فقر منابع مناسب و سهل الوصول، مشکلات فراوانی را در این راه ایجاد کرده بود.

آنچه پیش روی شماست گامی است در حل این مشکل .
کتاب موجود شما را در راه استفاده بهتر از رساله‌های عملیه کمک می‌کند و در
عین حال امکان شناخت نظر مراجع بزرگ تقلید را برای مقلدین آنان فراهم می‌آورد .
فراگیری احکام ضروری، تکلیف و مسئولیتی است که هر مسلمان باید بدان عمل کند .
این کتاب که محصول تلاش جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای محمدحسین
فلاح‌زاده است برای نسل عزیز جوان، گره‌گشا، سازنده و سودمند است . امید است
عزیزان جوان با تأمل و دقت از آن بهره‌وری و استفاده نمایند .

معاونت پرورشی

وزارت آموزش و پرورش

www.ketab.ir

مقدمه چاپ جدید

بیش از بیست سال از چاپ و انتشار این کتاب می‌گذرد. به لطف الهی و عنایت و توجه و استقبال اساتید محترم و جوانان گرامی تا کنون بیش از پنجاه مرتبه به چاپ رسیده، هرچند نگارش این کتاب بر اساس نیاز و درخواست آن زمان صورت گرفت اما هرگز کار بی‌عیب و نقص نبود. در این فاصله، بسیاری از معلمان و مدرّسان و فقه‌پژوهان، نکات اصلاحی و تکمیلی ارائه فرمودند که نیاز به بازنگری کتاب را ضروری می‌نمود، افزون بر اینکه مراجع عظیم‌الشأنی که فتاوی‌ای آنان در این کتاب آورده شده بود، به رحمت ایزدی پیوستند و جوانان و نویسندگانی که پس از رحلت آن بزرگواران به تکلیف رسیده‌اند نمی‌توانند از آنها تقلید کنند، لذا سران‌سندیم تا با تجدید نظر در متن و حذف و اضافات و ویرایش مجدد آن همراه با فتاوی‌ای مراجع تقلید فعلی عرضه شود که آنچه پیش‌روی دارید حاصل تلاش‌های گذشته و حال است، اما باز هم خود را بی‌نیاز ندانسته و منتظر دریافت نظرات تکمیلی و اصلاحی اساتید محترم هستیم.

چند یادآوری:

۱. با احترام به مقام والای مرجع عالیقدر و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران،

آیت الله العظمی حاج سید روح الله موسوی خمینی علیه السلام متن کتاب همچنان براساس فتاوی ایشان باقی مانده است.

۲. موارد تفاوت فتاوی شش تن از مراجع تقلید فعلی، یعنی حضرات آیات عظام سیدعلی حسینی خامنه‌ای، سیدموسی شبیری زنجانی، سیدعلی حسینی سیستانی، لطف الله صافی گلپایگانی، ناصر مکارم شیرازی، حسین نوری همدانی دامت برکاتهم، افزوده شده و در پاورقی هر صفحه با شماره گذاری بر همان مسأله آورده شده است.

۳. در مواردی که فتوایی متفاوت با متن کتاب در پاورقی ذکر نشده، بدین معناست که نظر سایر مراجع با آنچه در متن کتاب آمده هماهنگ است.

۴. مقلدان مراجع مذکور نیز می‌توانند با لحاظ موارد تفاوت فتاوی مرجع تقلیدشان به احکام آورده شده در این کتاب عمل کنند.

۵. در این کتاب مهمترین تفاوت فتاوا آورده شده و از ذکر موارد جزئی که تأثیری در عمل مکلف ندارد؛ مثل مواردی که فتاوی حضرت امام خمینی علیه السلام با احتیاط واجب مرجع دیگری هماهنگ است پرهیز شده است و به هر حال چنانچه مقلد یکی از این مراجع به احکام وارد شده در متن کتاب با در نظر گرفتن تفاوت فتاوی مرجع خود عمل کند، ترک واجب نکرده و مرتکب حرام نشده است و عمل وی صحیح است.

۶. امیدواریم در آینده نزدیک بتوانیم با اخذ اجازه از محضر مراجع دیگر فتاوی ایشان را نیز درج کنیم. ان شاء الله

۷. با ادای احترام مجدد به همه مراجع معظم تقلید، در پاورقی کتاب جهت مراعات اختصار، تنها به لقب مشهور آنان اکتفا شده است.

۸. در پایان بر خود لازم می‌دانیم که از همه اساتید بزرگوارى که نظرات اصلاحی و تکمیلی خود را ارائه فرمودند و تمام برادران و خواهرانی که بازخوانی، ویرایش

و تایپ و صفحه‌بندی کتاب یا درج فتاوای مراجع بزرگوار انجام داده‌اند، به ویژه حضرات آقایان سیدمحمدتقی محمدی، امیر حسین فتحی، سیدصلاح موسوی و خواهران سپهری، علوی و فتحی تشکر کرده و برایشان آرزوی توفیق داریم.

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

تابستان ۱۳۹۳ ه. ش

حوزه علمیه قم

محمدحسین فلاح‌زاده

www.ketab.ir

پیشگفتار

در طول تاریخ، همواره مصلحان و نیکاندیشان در فکر پی ریزی جامعه‌ای بوده‌اند که در آن ارزشها حاکم شود و انسانها به دور باشد.

برای رسیدن به این مقصود و تشکیل چنین جامعه‌ای که از آن، گاهی به «مدینه فاضله» تعبیر می‌کرده‌اند، قوانین و مقرراتی بنیادین اندیشیده‌اند، تا افراد جامعه در زندگی فردی و اجتماعی خود و چگونگی استفاده از طبیعت و ارتباط با هموعان، راه درست را طی کنند.

اسلام به عنوان آخرین مکتب تضمین‌کننده سعادت بشری، زیربنای تشکیل چنین جامعه‌ای را اعتقاد صحیح می‌داند و برای سالم‌سازی اندیشه و اعتقاد انسانها، اصول خاصی دارد که آغاز و پایان هستی را مشخص می‌کند و انسانها را از افکار پوچ و خیالهای بیهوده می‌رهاند و به زندگی هدفدار راهنمایی می‌کند.

البته اسلام، تنها اعتقاد صحیح را کارساز نمی‌داند، بلکه مردم در مرحله عمل و رفتار، نیز باید راه درست را از نادرست بازشناسند و خوبیها را عمل کنند و از بدیها پرهیزند.^۱

آنچه عهده‌دار این بخش از برنامه‌های اسلام است «فقه» یا «احکام» نام دارد، که در حقیقت مجموعه قوانین عملی اسلام است و از وحی الهی سرچشمه گرفته و با

۱. قال علی رضی الله عنه: الايمان معرفة بالقلب، وقول باللسان، وعمل بالاركان. (شرح نهج البلاغه، ج ۱۹، ص ۵۱).

بیان معصومین علیهم السلام تفسیر و تبیین شده است، قوانینی که هرگز تغییرپذیر نیست و تمام موضوعات و مصادیق خارجی و حوادث واقعه^۱ را در بر می‌گیرد، بدون آنکه به اصول آن خدشه‌ای وارد شود.^۲

شناخت این قوانین، همواره یکی از درسهای زنده و اساسی مدارس علوم دینی بوده است و می‌توان گفت: یکی از پایه‌های اصلی تشکیل مجامع علمی اسلامی علم فقه است و فقیهان، در رده‌ی ارزشمندترین دانشمندان علوم اسلامی به‌شمار می‌روند و نام آنها همیشه بر تارک تاریخ حوزه‌های علمی می‌درخشد و به گفته امام خمینی علیه السلام: «صدها سال است که روحانیت اسلام تکیه‌گاه محرومان بوده است، همیشه مستضعفان از کوفت زلال معرفت فقهای بزرگوار سیراب شده‌اند».^۳

آنان که برای حفظ فقهات اسلامی و دفاع از شریعت مقدس، تلخیها و سختیهای بسیاری را تحمل کرده و مسائل حلال و حرام الهی را بدون دخل و تصرف ترویج کرده‌اند. چه بسیار از کتابها که در شرایط تنگ و یا گوشه‌زدان نگاشته شده،^۴ و چه بسیار از کتابخانه‌ها که حاصل صدها سال رنج و تلاش آنان بوده است، به تاراج رفته، یا در آتش خشم و کینه دشمنان سوخته است، و بالاتر از همه، بزرگانی که در راه آرمان و حفظ دین خدا سر و جان داده‌اند و خون بر رخشان، اوراق کتاب فقهات را رنگین کرده است و گاه اجسادشان نیز سوزانده و خاکسترش به باد داده شده است.^۵

۱. اشاره به نوشته حضرت ولی عصر (عج) که راویان احادیث اهل بیت را مرجع این‌گونه حوادث معرفی کرده‌اند (در مسائل الشیعه، ج ۱۸، ص ۱۰۱).

۲. عن الصادق علیه السلام: «... حتی جاء محمد صلی الله علیه و آله فجاء بالقرآن وبشریعته و منهاجه فحلاله حلالاً الی یوم القیامة و حرامه حراماً الی یوم القیامة...» (اصول کافی، ج ۲، ص ۱۷، حدیث ۲).

۳. صحیفه نور، ج ۲۱، ص ۸۹.

۴. مانند کتاب «اللمعة الدمشقیة» تألیف فقیه نامدار محمد بن مکی عاملی معروف به «شهید اول».

۵. همچون شهید اول.

اما با همه این مشکلات و سختیها، هرگز از پای ننشسته و دست از تلاش نکشیده‌اند و مسائل فقهی را پس از استنباط از منابع آن، به بهترین گونه تنظیم کرده و برای برآوردن نیازهای دینی مردم همت گماشته‌اند.

آنچه امروزه به نام «رسالة توضیح المسائل» از مراجع بزرگوار تقلید در دسترس مردم قرار می‌گیرد، از ثمرات آن رنج و تلاشهاست. و گاهی تنها برای استنباط یک حکم از احکام آن مدتها صرف وقت شده است. ولی از آنجا که رساله‌های موجود برای مطالعه و مراجعه عموم مردم نگاشته شده و بیش از پنجاه سال بر عمر آن می‌گذرد و در این مدت، تغییر چندانی در نثر و شیوه نگارش آن داده نشده و برخی از اصطلاحات مربوط به اهل قبل و لغات مشکل و نامأنوس برای نسل جوان و عبارتهای پیچیده در آن دیده می‌شود، نمی‌تواند یک متن آموزشی مناسب به ویژه برای جوانان باشد، گرچه به جای خود برای هدفی که نگاشته شده و فراتر از نیاز یک قشر خاص می‌باشد، مفید و ارزشمند است. و می‌توان گفت: مانند دار و خانه‌ای است که تمام افراد جامعه باید از آن بهره‌مند شوند.

از دیرباز و اکنون نیز در حوزه‌های علوم دینی، برای رشته‌های مختلف دانش از جمله «فقه» کتابهای ویژه‌ای برای سطوح مختلف آموزشی در نظر گرفته شده است و چنین نبوده و نیست که برای افراد تازه وارد «مکاسب شیخ انصاری»^۱ را تدریس کنند و یا در علم اصول از ابتدا به آموزش «کفایة محقق خراسانی»^۲ بپردازند و یا در فلسفه «اسفار ملاصدرا»^۳ را آغاز کنند، بلکه در ابتدا کتابهای ساده و روان و مختصر را می‌آموزند و رفته رفته کتابهای مفصل‌تر و عمیق‌تر را فرا می‌گیرند.

۱. کتابی است در احکام معاملات تألیف فقیه عالی‌مقدار، شیخ مرتضی انصاری دزفولی، و امروزه یکی از متون درسی سطح عالی حوزه‌های علمیه می‌باشد.

۲. کتابی است در علم اصول فقه، تألیف دانشمند گرانمایه محمدکاظم خراسانی، و اکنون یکی از متون درسی سطح عالی حوزه‌های علمیه می‌باشد.

۳. کتابی است در فلسفه اسلامی که در آن رشته بی‌نظیر است، تألیف صدرالدین محمد شیرازی.

امروزه، آموزش فقه در حوزه‌های علمیه به سه مرحله تقسیم می‌شود:

- فقه غیر استدلالی، مانند: «رسالة توضیح المسائل» و «العروة الوثقی»^۱.
- فقه نیمه استدلالی، مانند: «الروضة البهیة»^۲ و «شرايع الاسلام»^۳.
- فقه استدلالی، مانند: «جواهر الکلام»^۴ و «الحدائق الناضرة»^۵.

بر این اساس، باید در خور فهم افراد جامعه و نیاز آنها، رساله‌هایی تدوین شود، تا بدون هیچگونه مشکلی، وظایف شرعی خود را فراگیرند، و به بهترین شیوه بر دانش دینی خود بیفزایند.

در گذشته تاکنون در این خصوص، تلاشهای ارزشمندی شده است و کتابهایی منتشر گشته که هر یک در جای خود قابل استفاده می‌باشد، ولی نوشته‌هایی که بتواند با در نظر گرفتن مقاطع تحصیلی افراد و نیاز صنفی آنها، احکام دین را آموزش دهد، نگاهشته نشده و نیاز به تدوین چنین کتابهای کاملاً محسوس است.

این نیاز ما را بر آن داشت تا با در نظر گرفتن مقاطع تحصیلی موجود در کشورمان مسائل فقهی را، بدون هیچگونه تغییری در فتاوی فقیهان و تنها تغییر عبارت و جایگزین کردن لغات و اصطلاحات مانوس و تنظیم مطالب و بیان برخی از مثالها و نمونه‌های آنها بدین صورت تدوین کنیم.

از آنجا که برخی از مسائل فقه، اختصاص به خواهران یا برادران دارد و گروه دیگر

۱. کتابی است در فقه که بخش عمده مسائل فقهی را در بر دارد و در حدّ خود از نظر برخورداری از موضوع مسائل کم‌نظیر است. تألیف فقیه بزرگوار سید محمدکاظم طباطبایی یزدی.

۲. کتابی در فقه، تألیف دانشمند گرانقدر، زین‌الدین علی بن احمد عاملی معروف به «شهید ثانی». این کتاب شرحی است بر کتاب «اللعمّة دمشقیة» تألیف شمس‌الدین محمد بن مکی معروف به «شهید اول».

۳. کتابی در فقه، تألیف علامه محقق، جعفر بن حسن بن یحیی بن سعید معروف به «محقق حلّی». نویسنده در این کتاب تنظیم جدیدی برای مسائل فقه پدید آورد، و سال‌ها از متون درسی حوزه علمی بوده است.

۴. دائرة المعارف بزرگ فقه شیعه، تألیف فقیه سخت‌کوش، شیخ محمد حسن نجفی؛ این کتاب از مآخذ و منابع فقه شیعه است.

۵. تألیف محدث ارزشمند و فقیه گرانمایه شیخ یوسف بحرانی، که یکی از کتاب‌های تفصیلی فقه شیعه می‌باشد.

را نیازی به آنها نیست و یا کمتر مورد نیازشان می‌باشد علاوه بر مقاطع تحصیلی و توجه به سطح علمی افراد، به تقسیم صنفی هم توجه شده و کتابهای ویژه برادران و خواهران، جدای از یکدیگر تهیه شده است.

ناگفته نماند که در جامعه ممکن است افراد زیادی، حتی مدرک تحصیلی ابتدائی هم نداشته باشند ولی بهتر از بسیاری از دانشگاهیان به مسائل دینی آشنایی داشته باشند؛ اما در تدوین این نوشته‌ها سطح غالب افراد، در نظر گرفته شده است.

آنچه تاکنون تهیه شده و یا در دست تهیه می‌باشد بدین قرار است:

- آموزش احکام ویژه کودکان
- آموزش احکام سطح یک، مطلع راهنمایی (ویژه برادران ویژه خواهران)
- آموزش احکام سطح متوسط دبیرستانی (ویژه برادران ویژه خواهران)
- آموزش احکام سطح عالی مطلع دانشگاهی (ویژه برادران ویژه خواهران)
- روش تدریس احکام ویژه استادان محترم و طلاب علوم دینی.

یادآوری چند نکته:

۱. متن کتاب مطابق با فتاوی بنیانگذار جمهوری اسلامی، حضرت آیت الله العظمی امام خمینی علیه السلام می‌باشد.

۲. فتاوی سه تن از مراجع بزرگ تقلید؛ یعنی حضرت آیت الله العظمی اراکی (دام ظلّه) و حضرت آیت الله العظمی گلپایگانی (دام ظلّه) و حضرت آیت الله العظمی خوئی علیه السلام به آن افزوده شده که موارد اختلاف، در همان صفحه، با علامت ستاره (*) مشخص شده است.

۳. در متن کتاب بیشتر مسائل ضروری و کلی آمده و به مسائل جزئی کمتر پرداخته شده است و اختلاف چندانی در آنها وجود ندارد، بعلاوه، همه اختلاف فتواها به گونه‌ای نیست که اگر مقلد به مسائل متن عمل کند، خلاف فتوای مرجع تقلیدش عمل کرده، و یا واجبی را ترک کرده باشد، مثلاً اگر مسأله‌ای که در متن آمده،

فتوا باشد و مرجع تقلید کسی در همان مسأله، احتیاط واجب داشته باشد، اگر مقلد به آن فتوا عمل کند، به همان احتیاط نیز عمل کرده است و مشکلی پیش نمی آید.

۴. در انتخاب مسائل، تلاش شده است تا مقدار مورد نیاز اولیه جوانان مقطع دبیرستانی آورده شود، و در مواردی که فرعی از فروع مسائل حذف شده، عنوان مسأله بگونه ای آمده که اشکالی در فتوا پیش نیاید، به عنوان مثال؛ در بحث مَطَهَّرَات، با اینکه مَطَهَّرَات ده تاست، در این نوشته تنها به پنج مورد آن اکتفا شده ولی عنوان مسأله اینگونه نگاشته شده است:

«همه انبیاء نجس پاک می شود و عمده پاک کننده ها عبارتند از:»

۵. کتاب حاضر جنبه آموزشی دارد و توسط استادان محترم، تدریس می شود، و شاگردان، نزد معلم خود، آن را می آموزند، گرچه تلاش شده تا شیوه نگارش چنان باشد که مطالعه آن هم مفید باشد و مسائل شرعی را به مطالعه کنندگان نیز بیاموزد.

۶. برای آنکه خوانندگان عزیز اگر خواستند جزئیات مسائل را بدانند و یا متن مسائل را از منابع آنها ببینند، آدرس مسائل در پایان هر صفحه آمده است، بعلاوه، حواشی مراجع تقلید نیز همراه با شماره مسأله - مطابق رساله ایشان - آورده شده است.

۷. با ادای احترام مجدد به مراجع بزرگوار تقلید، جهت اختصار، در حواشی، القاب آنان حذف گردیده و تنها به لقب مشهور اکتفا شده است.

۸. کتاب حاضر، قبل از چاپ، چند دوره تدریس شده و موافق آن در حدّ توان برطرف گردیده، به علاوه، چند تن از دوستان فاضل حوزه، خدمات فرموده و بخشهایی از آن را مطالعه کرده و رهنمودهایی ارائه فرموده اند، و همچنین تنی چند از خواهران مقطع دبیرستانی، بخشهایی از آن را مطالعه کرده اند و قبل از چاپ مورد آزمایش قرار گرفته، تا از نظر محتوا، متناسب با نیاز و سطح علمی مخاطبان آن باشد، که در اینجا از همه آنان تشکر می شود.

۹. جهت اختصار در آدرس مطالب علائم زیر به کار رفته است:

ج = جلد، ص = صفحه، م = مسأله، س = سؤال

۱۰. در تهیه این کتاب از متون زیر استفاده شده است:
- تحریر الوسيله امام خمینی ناشر، دارالأنوار، بیروت.
 - العروة الوثقی (دو جلدی) با حاشیه مراجع تقلید، ناشر: انتشارات علمیة اسلامیة.
 - وسیلة النجاة با حاشیه آیت الله العظمی گلپایگانی، ناشر: دارالتعارف للمطبوعات، بیروت.
 - رساله توضیح المسائل امام خمینی، ناشر: بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان قدس رضوی.
 - رساله توضیح المسائل آیت الله العظمی گلپایگانی، ناشر: دارالقرآن الکریم.
 - رساله توضیح المسائل آیت الله العظمی اراکی، ناشر: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیة قم.
 - رساله توضیح المسائل آیت الله العظمی خرنی، چاپ: چاپخانه علمی.
 - استفتآت امام خمینی، ناشر: دفتر انتشارات اسلامی.

سخنی با استادان محترم

۱. محتوای هر درس با استفاده از تجربه چندین ساله برای نیم ساعت تا ۴۵ دقیقه تدریس، تنظیم شده است، که همراه با توضیحات استاد این مقدار از زمان را در برخواهد گرفت، ولی در چند درس از این کتاب چون مطالب یک بحث ناقص می ماند، حجم بیشتری پیدا کرده و ممکن است وقت بیشتری بطلبد، مانند درس های: ۳۵، ۳۶، ۳۹ و ۴۲، که در صورت تمام نشدن مطالب در یک جلسه، باید باقیمانده آن برای جلسه بعد بماند و در چند درس دیگر؛ از آنجا که یک بخش از مسائل تمام شده و درس جدید از ابتدای بخش بعدی آغاز می شود، حجم کمتری دارد که باید فرصت باقیمانده را از درس بعد استفاده کرد؛ مانند درسهای: ۲۲، ۲۶، ۳۲ و ۳۳.

۲. برای تدریس این کتاب، هرگز نباید تنها به مطالعه مطالب آن اکتفا شود بلکه استادان محترم خوب است، قبل از تدریس، متن سطوح بالاتر و یا رساله توضیح المسائل و یا کتابهای فقهی مفصل را مطالعه کنند.

۳. در پایان هر درس، خلاصه مطالب بدون ذکر جزئیات و تفاوت فتاوا در قالب چند مسأله آورده شده که می تواند این فایده ها را داشته باشد:

- استاد، می تواند در پایان هر درس، در چند دقیقه با خواندن خلاصه درس مطالب بیان شده را برای حاضران بطور مختصر بازگو کند.
- شاگردان می توانند، برای به خاطر سپردن مطالب و مرور درسهای گذشته، اگر فرصت مطالعه تمام درس را ندارند، خلاصه آن را مطالعه کنند.
- برای استادان، می تواند یادداشتی مناسب برای تدریس در کلاس باشد تا از همراه داشتن کتاب، در هنگام تدریس بی نیاز باشند.

۴. خلاصه درسها برگرفته از متن کتاب است و مسائل فرعی و حواشی مراجع تقلید در آنها نیامده است.

۵. برای هر درس، چند سؤال نوشته شده که اغلب آنها از مصادیق و نمونه های احکام است که استادان محترم، جواب آنها را از شاگردان بخواهند و آنها را در یافتن پاسخها یاری دهند.

۶. استادان محترم بخشی از وقت را به پاسخگویی سؤالی های حاضران اختصاص دهند.

۷. استادان محترم با استفاده از مثالها و مصادیق مناسب و اجرای عملی برخی از مسائل؛ مانند وضو و تیمم، مطالب را به شاگردان خود تفهیم کنند.

امید است این نوشته، جوانان عزیز را در راه فهم احکام دین یاری کند. و از خدای بزرگ می طلبیم که آنان را در تمام مراحل زندگی یار و یاور باشد.

در پایان بار دیگر از تمامی برادران و خواهرانی که با مطالعه این کتاب

رهنمودهایی فرموده‌اند تشکر کرده و خدای را بر این توفیق سپاس می‌گوییم و از نظرات و پیشنهادهای سازنده عزیزان استقبال می‌کنیم.^۱

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

زمستان ۱۳۷۲ ه. ش.

محمدحسین فلاح‌زاده ابرقوئی